

בשם י"י אל עולם

קונטרס

מקורות מנהגי חבאן

מנהגים אחדים

ממנהגי קהילת קודש חבאן

מנהגים השייכים לכלל יהדות תימן

אשר נשמרו בעיקר בקרב יהדות חבאן

מאתי הצב"י

יפת בן כאמו"ר אברהם מדיטוב (מעטופ) יצ"ו

פעיה"ק אלעד ת"ו

ה'תשפ"ו ליצירה, ב'של"ז לשמורת

כל הזכויות לכל מאן דבעי

תגובות הערות והארות יתקבלו בברכה.
יפת מה־טוב, רחוב הספיר 429, מושב ברקת
054-8481777

לזכרון עולם בהיכל ה'

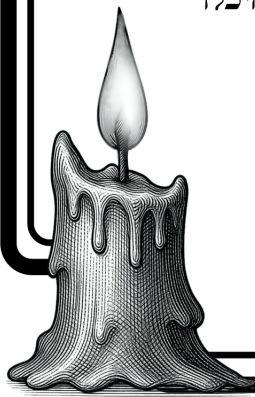
לעילוי נשמות

כאמו"ר **אברהם** בן יפת (חסן) **מה"טוב** זלה"ה

מלך מלכי המלכים ברחמי יסתירחו
בצל כנפיו ובסתר אהלו
ויזכה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו

נלב"ע ו' אדר ה'תשס"ב

תנצב"ה



תוכן העניינים

הסכמות	ז
דברים אחדים	ט

נושא הקונטרס

א. תוספת שבח פתיחה ל"ברוך שאמר" (בצירוף צילום כת"י)	יא
ב. הוצאת ספר תורה ביום שיש בו שני ס"ת או שלושה	יב
ג. המנהג הקדמון להנמיך הקול בקריאת פסוקי ויסע' ויבוא' ויט'	יד
ד. תוספת פסוקי "אך צדיקים" וגו' לפני פיתום הקטורת	טז
ה. פיוט "בר יוחאי", תוספת שני בתים מחכמי תימן	יח
ו. נעימת קריאת "מזמור שיר ליום השבת"	כ
ז. פרקי אבות, תוספת פרק ששי העתק שני ופרק שביעי	כא
ח. אפיית מצות מצוה	כג
ט. ערבית דליל יום טוב ראשון דפסח	כח
י. תוספת פיוטים בשביעי של פסח ובשבעות, ופיוטי ההקפות עם ס"ת (בצירוף צילום כת"י)	כו
יא. "סדר עבודה" שביום הכיפורים	ל
יב. עטיפת הראש כל שבעת ימי האבל	לא
יג. הזכרת נגידי תימן בסדר המספדות	לב
יד. ענין אמירת י"ג מידות כל פסוק בנפרד, עם התרגום (בצירוף צילום כת"י)	לג

מאמרים משערי יצחק

בירור המנהג הקדמון להנמיך הקול בקריאת פסוקי ויסע' ויבוא' ויט'	לו
תוספת הבית "יחדת עשר ספירות" בפיוט בר יוחאי ומעלתו	מא
ענין "נפילת פנים" בשני וחמישי, ותוספת "וידוי" ו"והוא רחום"	מד

חתימת הקונטרס

שירת ונעימת ה"הלל" בליל הסדר	מח
------------------------------------	----

הרב יצחק רצאבי • Rabbi Yitzchak Ratzabi

בית מדרש ובית הוראה פעולת צדיק



לק"י עש"ק ויחי התשפ"ו בשל"ז

שמח לבי ויגל כבודי לראות בנועם זיו קונטרס מיוחד נקוב בשם

מקורות מנהגי חבאן

אשר זכה בו, יום פעל ועשה, ידידי אלופי ומיודעי מזה שנים רבות, כש"ת הר' יפת מה-טוב יצ"ו, כשמו כן הוא טוב לשמים וטוב לבריות, גומל חסדים טובים, חכו ממתקים וכולו מחמדים, ובהליכותיו בקודש יפה אף נעים, יגע ומצא כדי מדתו חיזוקים ומקורות למנהגי ק"ק חבאן יע"א המיוסדים על אדני פז, אשר הונף ואשר הורם מתוך דברים שאמרתי וכתבתי בס"ד, ששמרו על מנהגים קדמונים, ועוד טעמם בס וריחם לא נמר, ולפעלא טבא אמינא יישר חיליה לאורייתא. כן ירבה וכן יפרוץ ויוסיף עשר מעלות בקודש, וחפץ ה' בידו יצלח.

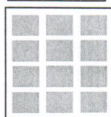
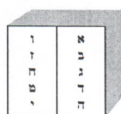
כעתירת

הצב"י יצחק בכמהר"נ רצאבי יצ"ו

ב"ה לאלהינו כ"ה אדר א' תשפ"ו



רח' בירנבוים 13 בני ברק 51647, טלפון 03-6741445 BIRNBAUM ST. BNEI BRAK 51647 TEL 03-6741445
קבלת קהל ושאלות בטלפון בין השעות 2:00-2:30 בצהריים (כולל יום שישי) 10:00-10:30 בערב - בל"ג



יורו משפך
ליעקב ותורתך
לישראל



Rabbi Saadiah Maatuf
Moshav Bareket ISRAEL

בס"ד
הרב סעדי'ה שלום מעטוף
רב ומד"א מושב ברקת

ח' אדר ה'תשפ"ו לסדר "ואתה תצוה"
יום

אוהב ד' שערי ציון אלו שערים המצויינים בהלכה, לכן שמח ועליץ ליבי לראות את גליוני הקונטרס "מקורות מנהגי חבאן" שכתב ידידי החשוב הרב יפת מה-טוב יצ"ו אשר הביא את המקורות למנהגים מתוך מנהגינו היהודיים מאז ומקדם אשר יסודותם בהררי קודש המופיעים בגמרא ובפוסקים, דבר חשוב שלא נעשה עד עתה.

כל זאת הביא מתוך הספרים והשיעורים של מרן הגאון הרב יצחק רצאבי שליט"א אשר מאיר את עיני עדת קודש יהדות תימן, בהוראותיו ובספריו הרבים אשר הפיץ לאחר דרישות וחקירות עד היסוד, כן ירבה וכן יפרוץ. קשיי הגלות נתנו את אותותיהם בכל קהילות ישראל במנהגים של כל עדה ועדה, אפילו בעיירות גדולות היו כמה וכמה מנהגים.

רבני וחכמי העדה והשו"ב היו מתכנסים מידי פעם לדון בשאלות הלכתיות מורכבות או בדיני תורה, על דרך מה שמובא במסכת סנהדרין דף ז' ע"ב :

"רב הונא כי הוה אתי דינא לקמיה מוכניף ומייתי עשרה רבנן מבי רב, אמר: כי היכי דלמטייה שיבא מכשורה, רב אשי כי הוה אתי טריפתא לקמיה מכניף ומייתי להו לכולהו טבחי דמטא מחסיא, אמר: כי היכי דלימטיין שיבא מכשורה – שיגיע אלי שביב מהקורה.

וכשחכמי העדה לא הצליחו להכריע לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, כתבו את צדדי השאלה או הדין תורה ושלחו בידי שליח לבית הדין בעיירות הגדולות כמו צנעה, כדי שיכריעו את הדין.

הנני מברך ומחזק את ידיו של ידידי הרב יפת יצ"ו על יוזמתו ופועלו הגדול הזה שה' הטוב יצליחו ויברך את מעשה ידיו להגדיל תורה ולהאדירה, ולהמשיך לחקור בשאר מנהגי יהדות חבאן הי"ו מתוך בריאות ונחת וחפץ ד' בידו יצליח לטוב לו כל הימים בגשמיות ורוחניות.

בברכת התורה
ליהודים היתה אורה – זו תורה
הצב"י סעדיה ב"ר שלום מעטוף יצ"ו

דברים אחדים

בשבת ובהודאה לבורא עולם שזיכני להוציא לאור קונטרס ממנהגי קהילת קודש חבאן, המושתתים על יסודות איתנים אשר בהררי קודש יסודם. אלו הם מנהגים קדמונים אשר היו בעבר נחלת כלל יהודי תימן ונשמרו בעיקר בידי יהודי חבאן. ועליהם הוספתי מקורות ויסודות, מתוך הספרים והשיעורים של מוריני ורבינו מרן הגאון הרב יצחק רצאבי שליט"א פוסק עדת יהדות תימן, אשר ידועים ומפורסמים ידיעותיו וחקירותיו היסודיות בדרך הישר והאמת בכל חלקי התורה ובמיוחד בכל המנהגים והמסורת של יהדות תימן אשר כתבם לאחר דרישות וחקירות מפי עשרות תלמידי חכמים ומאות זקנים ובעלי תורה ואלפי ספרים מחכמי תימן ושאר קהילות ישראל, למען ידעו דור אחרון בנים יולדו.

כמו כן הודות לכבוד מו"ר הרב שלום יצחק מעטוף זצ"ל רבה של יהדות חבאן שהנציח את המנהגים בסדור "עטרת זקנים" אשר תרם רבות לשימור מנהגי הקהילה והיתה מטרתו לאחד את הדעות, מתוך אהבת השלום וסילוק המחלוקות. וכפי שהטיב להביע זאת בהקדמתו "ניצוצי השחר" לסדור "עטרת זקנים" בלשונו הפיוטית, ומאידך קבע וביאר את ההנהגות אשר ראוי להמשיך ולהחזיק בהם כפי המנהג המקורי.

בעריכת קונטרס זה הבאתי בדרך קצרה את המקורות למנהגינינו למען ירוץ הקורא בו, וערכתי תמצית מתוך השיעורים של מו"ר הגר"י רצאבי שליט"א אשר הבאתי לעיון לפני הרב קודם הדפסתם. ובסוף הקונטרס הוספתי מאמרים באופן מורחב יותר בענין קריאת הפסוקים 'ויסע' 'ויבוא' 'ויט' וכן בענין תוספת בפיוט בר יוחאי מדברי מו"ר הגר"י רצאבי שליט"א מפאת ערכם וייחודם ומשום שאינם בהישג יד בעת ובעונה הזאת.

ומאידך ישנם הנהגות חדשות אשר יהודי תימן קבלו עליהם ולא הונהגו בקהילת החבאנים כגון תוספת אבינו מלכינו (מרו"ה ועד יוה"כ) שלא נהגו לאומרו יהודי חבאן, מה גם שבכל גלילות תימן לא נהגו לאומרו אלא שנחדש מנהג זה סמוך לפני זמנו של מהרי"ץ כפי שכתב מו"ר הגר"י

רצאבי שליט"א בשולחן ערוך המקוצר סימן ק"י הערה י"ח שמנהג זה לא נזכר בסידורי קדמונינו ואפילו בתכלאל של מהר"י ונה. וכפי שכתב על זה מהרי"ץ ב"עץ חיים" ח"ג עמ' ס"ד ד"ה אומר, גם המנהג קדמון פה שלא לאמרם, ועתה נהגו לאמרו ושפיר דמי, לא יהיה אלא תחנון ובקשה, ע"כ.

וכן בענין הוספת "וידוי" ו"והוא רחום" בימי שני וחמישי שלא נהגו לאמרו בקהילת החבאנים ראה להלן בעמ' מ"ד, ועיין בקובץ "דברי חפץ" גליון כ' מאמר והוא רחום באופן מורחב ומקיף ומבואר בו מאימתי התקבל מנהג זה בקהילות ישראל ומתי הגיע גם לקהילות תימן.

יה"ר שקונטריס זה יהא לתועלת ולהצלחה, והתחלה להנצחה ותיעוד כל מנהגי קהילת קודש חבאן אשר בהררי קודש יסודם. ואחתום בשם שלום טובה וברכה בכל מעשי ידינו, והמקום ברוך הוא יסייענו על מעשה רצונו, לעשות רצונו כרצונו, וינחינו בדרך הנכונה והסלולה, וזאת התורה לא תמוש מפינו ומפי זרעינו ומפי זרע זרעינו עד עולם אכ"ר.

הצב"י יפת בן כאמו"ר אברהם **מה"טוב** (מעטוף) יצ"ו

א. תוספת שבה פתיחה ל"ברוך שאמר"

מנהג יהודי חבאן לומר בשבת לפני "ברוך שאמר" תוספת שבה לבורא עולם, המחולקת לפיסקאות לפי א' ב' הפותחת במילים "ברוך אדון עולמים, אדיר במרומים, אמצא בתהומים, אמריו קיימים, ברוך הוא: ברוך בורא בריות" וכו'.

כל פיסקא פותחת בתיבת "ברוך" וחותמת בתיבות "ברוך הוא".



בסוף התכלאל של מהרי"ו (רבינו יצחק ונה) ישנה תוספת שבה לפני ברוך שאמר הנקראת "רשות לברוך שאמר" אשר יסדה החכם המופלא היקר והנעים מוהר"ר שלמה בן יעקב ז"ל (ממשפחת מו"ר הגר"י רצאבי שליט"א) ויש בו סוד נפלא ע"ד הקבלה.

תוספת הפותחת במילים "ברוך אדיר במרומים, מתנשא עלי רמים" וכו'. וגם תוספת זו מחולקת לפיסקאות שכל אחת מהן פותחת בתיבת "ברוך" וחותמת בתיבות "ברוך הוא" כפי התוספת של יהודי חבאן, אשרי העם שככה לו.



צילום פיוט "רשות לברוך שאמר" מתוך כת"י תכלאל מהר"י ונה (צילום הפיוט בשלמותו, ראה לקמן בעמ' מ"ז), כתה"י בידי מו"ר הגר"י רצאבי שליט"א

ב. הוצאת ספר תורה ביום שיש בו שני ס"ת או שלושה

ביום שיש בו שני ספרי תורה, מנהג יהדות חבאן לאחר סיום הקריאה בספר הראשון, מחזירים את הספר להיכל ואח"כ מוציאים את הספר השני.

לאחר הקריאה בספר הראשון אומרים יהללו וכו' ומחזירים את הספר הראשון להיכל ואח"כ מוציאים ספר שני ואומרים ויהי בנסוע הארון וכו', וכן בספר שלישי.



על מנהג זה כתב מרן הגאון הרב **יצחק רצאבי שליט"א** בבארות יצחק הלכות קריאת ספר תורה סימן נ"ד, (ד"ה והנה) והנה מפורש בירושלמי^[א] להחזיר הספר הראשון למקומו ואחר כך להביא השני. וכן לשון הרמב"ם כשמחזיר את הראשון אומ' קדיש ומוציא השני וכו'. ובהמשך כותב מו"ר הגר"י רצאבי שליט"א, והיה נראה לי דאמנם כן היה

המנהג הקדמון אצלנו כדברי הירושלמי והרמב"ם רק אח"כ שינו דבר זה כשנגלה אליהם הגהת הרמ"א בשו"ע (סי' קמ"ז, ס"ח).

ועוד מבואר בבארות יצחק בסימן זה (ד"ה וכבר), שמנהג סדר הוצאת ספר תורה אינו מוזכר בתלמוד הבבלי, אך בתלמוד הירושלמי נמצא בג' מקומות (המנהג המוזכר לעיל), בסוטה פ"ז הל"ו, ביומא פ"ז הל"א,

[א] וזה לשון התלמוד ירושלמי, רבי יוסי מפקד (ציוה) לבר עולה, חזנא (שמש) דכנישתא דבבלאי, כד דהיא חדא אוריי אתי גייל (לגלול) לחורי (מאחורי) פרוכתא, כד אינון תרתיי תי מייכל חד (תהא מוביל את הספר הראשון בחזרה לארון) ומייתי חדא (ואז תביא מהארון את הספר השני. כלומר, אל תוציא את שני ספרי התורה מהארון בפעם אחת, אלא יש להוציא את השני רק לאחר שסיימו לקרוא בראשון והחזירוהו לארון).

בבארות יצחק (שם ד"ה ומה שדקדק), כותב מו"ר הגר"י רצאבי שליט"א, ומה שציין המציין בסוף הגהת הרמ"א (סימן קמ"ז, ס"ח) שמקור דברי הרמ"א מהאור זרוע בשם הירושלמי טועה ומטעה. דאדרבה באו"ז מפורש בשם הירושלמי בהיפך שלא להוציאם בבת אחת אלא שהאו"ז כתב שאין מנהגם כן וכו' עכ"ל.

ובמגילה פ"ד הל"ה. ובמס' סופרים
 פרק הקורא בתורה (פי"א הל"ג)
 משמע שתחילה מוציא אחת וקורא
 בה ומחזירה ואח"כ מוציא שנייה
 וקורא בה ומחזירה.
ועוד מובא שם (ד"ה והנה), בסדר
 רב עמרם גאון מבואר בהדיא
 כדברי הירושלמי (דלעיל) וכמנהגינו
 והוא בסדר קריאת התורה בפסח (ח"ב
 סי' ח"ף) בזה"ל מוציאין ס"ת וקורין
 בפרשת בא אל פרעה וכו' ומוציאין
 ס"ת אחר וקורא המפטיר בפרשת
 פנחס וכו' ע"כ.
ועוד כתב מו"ר הגר"י רצאבי שליט"א
 (שם סוף ד"ה והנה מפורש)
 ושמחתי כשמצאתי אמנם בהעתק
 תכלאל מהר"י בשירי שמפורש שם
 בהדיא פעמים רבות שמחזירין הספר
 למקומו ואח"כ מוציאין השני, וכן
 ראיתי גם בתכאליל של מהר"י ונה,
 עכ"ד.

ג. המנהג הקדמון להנמיך הקול בקריאת פסוקי 'ויסע' 'ויבוא' 'ויט'
מנהג ק"ק חבאן להנמיך הקול בקריאת פסוקי 'ויסע' 'ויבוא' 'ויט'
 (פרשת בשלח), ולהגביה הקול בתיבות "ויבקעו המים". גם
 המתרגם מנמיך הקול בקריאת פסוקים אלה, ומגביה את קולו בתיבות
 "ואתבזעו מיא".



דברי מרן הגאון הרב יצחק רצאבי וברמב"ם ובשלחן ערוך. וכשמגיע
 שליט"א (מעובד מתוך השיעור הקורא בסוף הפסוק למלים 'ויבקעו
 השבועי^א מוצש"ק חול המועד פסח המים', הקורא אומר בקול רם. להרים
 ה'תש"ע ומוצש"ק שמיני ה'תש"ע). את הקול לא הזכירו חכמי תימן
 הקדמונים. אצלם הכל היה בקול נמוך. **שניים** מחכמי תימן כותבים את
 המנהג הזה. מדרש הביאור רבינו סעדיה בן דמארי (וי"א תעזיז)
 לפני בערך שש מאות שנה, ובעל מדרש נור אלצ'לאם (אור האפילה)
 מאה שנה לפניו, אומרים שהמנהג הוא, לומר את הפסוקים הללו בקול
 נמוך. ונותנים שני הסברים.

מנהג החבאנים כשמגיעים לפסוקים 'ויסע' 'ויבא' 'ויט' מנמיכים
 את הקול, לא רק הקורא אלא גם המתרגם, המתורגמן גם מנמיך את
 הקול, וזו ההלכה, כי המתורגמן אסור לו להגביה את קולו יותר מהקורא,
 זו גמרא מפורשת בברכות דף נ"ה

ונלענ"ד שמנהגם של ישראל תורה הוא. לא לחנם הם אומרים
 בקול רם ב'ויבקעו המים'. יש לזה מקור במכילתא. ויבקעו המים אומרים

[א] עיין בסוף הקונטרס (עמ' ל"ו) מאמר מורחב בענין זה.

חז"ל שלא נבקעו רק מי ים סוף, אלא כל המים שבעולם נבקעו. אפילו מים שבצלוחיות הקב"ה בקע, כדי שהנס הזה יתפרסם בכל העולם. כל מי שהיה לו אפילו צלחת מים, כוס מים, נבקע. כדי שכל העולם ישתומם מה קרה, וחקרו עד שנודע להם על קריעת ים סוף, והיה קידוש ה' גדול בכל קצוי תבל. חז"ל מדייקים זאת ממה שכתוב "ויבקעו המים" ולא כתוב ויבקע הים, דהיינו, שנבקעו כל המים שבעולם. וכן הוא אומר, "זורמו מים עבות קול נתנו שחקים", אלו מים העליונים,

[אף חצצריך יתהלכו", אלו מים התחתונים, וכתיב] "תהום אל תהום קורא", חז"ל אומרים שהיה קול גדול. ראיתי אח"כ בעוד מפרשים, מובא במעם לועז, שכשנבקע הים היה קול חזק שהרעיש את כל העולם. עכשיו מובן למה ב'ויבקעו המים' הם אומרים בקול רם. כששמעתי זאת מהם, אמרתי אשריהם ישראל, עכ"ד. ובספר "נפלאות מתורתך" (עודנו בכתובים) פרשת בשלח הביא מו"ר הגר"י רצאבי שליט"א מאמר מיוחד ומקיף בענין זה.

ד. תוספת פסוקי "אך צדיקים" וגו' לפני פיתום הקטורת

מנהג קהילת קודש חבאן לומר לפני פיתום הקטורת בשבת בימים טובים את הפסוקים "אך צדיקים יודו לשמך" וגו' "ויבטחו בך יודעי שמך" וגו' "כי כל העמים ילכו" וגו'.



בשורת עולת יצחק ח"ג סי' פ"ז שאח"כ העבירו את זה ממנחה אות א' ד"ה ובפרט, כותב לשחרית (כמבואר להלן ד"ה בסידור).

מו"ר הגר"י רצאבי שליט"א, בשבת וביום טוב מוסיפים אנו את פסוקי אך צדיקים וגו' לפני פיתום הקטורת, כדמשמע מלשון מהרי"ץ בעץ חיים דף קמ"ג ע"א.

דברי מרן הגאון הרב יצחק רצאבי שליט"א (מעובד מתוך השיעור השבועי מוצש"ק נשא ה'תש"ע).

מלשוננו של מהרי"ץ דייקתי כך. הוא כותב, אין כאלד"ינו אין כאדונינו וכו' עד סופו. מה זה עד סופו? עד הסוף הרגיל כמו ביום חול, דהיינו עד לעולם ועד. וזה כתוב מפורש בתכאליל כת"י קדמונינו נע"ג במנחה, שזה עד לעולם ועד [החותם את פסוקי אך צדיקים]. רק בגלל

הרמב"ם אומר זאת בסדר התפילות שבסוף ספר אהבה, לומר אך צדיקים וגו' ישבו ישרים את פניך, ויבטחו וגו', כי כל העמים ילכו וגו', ויש מקור לכך בגמרא במסכת ברכות^א דף ל"ב ע"ב, כי ישבו ישרים את פניך נאמר על מי ששוהה אחרי תפילתו. כי כל העמים ילכו וגו' ואנחנו נלך בשם ה' וגו' זה על מי שיוצא

[א] לשון הגמרא ברכות ל"ב: אמר ר' יהושע בן לוי המתפלל צריך לשהות שעה אחת אחר תפילתו שנא' "אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך" תניא נמי הכי וגו'.

והולך מבית הכנסת. והקדיש תתקבל, הוא סוף התפילה. דהיינו הקדמונים היו גומרים פה את התפילה, לעולם ועד, קדיש תתקבל. כאן היה סיום התפילה בזמנם. הם לא אמרו פיטום הקטורת. אח"כ בדורות יותר מאוחרים הוסיפו את פיטום הקטורת.

מה שכתוב בסידור תורת אבות, זה בד"כ מה שהיה נהוג אצלנו. דהיינו כל הבתי הכנסת שאומרים פיטום הקטורת, אומרים בשבת עד כי בא מועד, ומיד אתה הוא. אבל אנחנו החזרנו את זה ב"ה, חזרנו לומר בפרהסיא גם את אך צדיקים וגו' עד לעולם ועד, ואח"כ אתה הוא. כי לפי מהרי"ץ פשוט ש'עד סופו' הוא מתכוין לכך.

בסידור של החבאנים גם כתוב כך, דהיינו אך צדיקים וגם

פיטום הקטורת. אבל הם אומרים זאת גם בבוקר וגם במנחה. אצלנו חלה הטעות כי העבירו את זה ממנחה לשחרית, לכן בשחרית העתיקו מהספרדים כמו הנוסח שלהם [ללא פסוקי אך צדיקים], כי כל העניין להגיד אין כאלדינו לפני פיטום הקטורת בא מהספרדים. שכיון שהעבירו את כל זה מתפילת מנחה לשחרית, וכיון שבנוסח הספרדי לא מוסיפים את זה גם ביום חול, ממילא זה נשאר כך גם אצלנו. אבל לאמיתו של-דבר צריך לומר את הפסוקים אך צדיקים לפני פיטום הקטורת. לכן חל פה בלבול, לא שמו לב שאצל הספרדים גם ביום חול אין פיסקא זו. קשה לדעת באיזה תקופה בדיוק חל השינוי הזה, אינני יודע. מדובר על תקופה של בערך מאתיים שנה, עכ"ד.

ה. פיוט "בר יוחאי", הוספת שני בתים מחכמי תימן

מנהג יהודי חבאן להוסיף בפיוט "בר יוחאי" את שני הבתים הללו.
בר יוחאי סדרת עשר ספירות. יחד בלבך הם סדורות. כשלהבת
 בגחלת קשורות. כל רואיך יאמרו אשריך.
בר יוחאי סדרת עשר ספירות בלימה. על דרך מעלת סולם מוצב
 ארצה, וראשו מגיע השמימה. והבנת בשמים ושלושים
 נתיבות החכמה. כמו שהורוך מוריך.



דברי מרן הגאון הרב יצחק רצאבי שליט"א (מעובד מתוך השיעור השבועי^[א] מוצש"ק אמור ה'תש"ע ומוצש"ק שמיני ה'תש"ע).
בפיוט בר יוחאי ישנם שני בתים
 "בר יוחאי סדרת עשר ספירות" תוספת לפיוט בר יוחאי שחיברם מארי יחיא אלצ'אהרי. יש הנוהגים לומר את הבתים האלה, החבאנים אומרים אותם, ויש עוד קהילות, שרעבים. יש כמה מקומות אומרים את הנוסח הזה. בסגנון הזה.
אנחנו פה בבית מדרש "פעולת צדיק" בני ברק, אומרים בית אחד "בר יוחאי יחדך עשר ספירות. מאין סוף, בחביון העוז נסתרות.
 סובלים את העולם, י"י בם להורות. וסוד המאורות יענו אשריך. לא כתוב במפורש מי חיבר את הפיוט הזה כנראה שרבינו שלמה בן יעקב הוא המחבר של הבית הזה.
תוספת הבתים הללו מסבירים ומגלים את המשמעות מה זה הפיוט בר יוחאי. אף אחד מהציבור הרגיל, לא מבין שרמוזים פה כל העשר ספירות. חכמי תימן מצאו פה מקום, אחרי שנגמר הבתים שסימנם שמעון לביא, שמו של מחבר הפיוט, הוסיפו את הבתים הללו כדי לפרש את הפיוט. להבין שכל בית רומז כנגד הספירות, כדי שייצא מהכח אל הפועל על ידי הבתים הללו, ובתוספת זו מתפרש כל

[א] עיין בסוף הקונטרס (עמ' מ"א) מאמר מורחב בענין זה.

הפיוט, וב"ה שזה התקבל, כן ירבה וכן יפרוץ.
הוא סתום וחתום, וכשאתה מוסיף את זה, הינך מוציא את השיר מן הכח אל הפועל. שזה בעצם מה שכל הפיוט בא להגיד. ה' יעזור שאמירת תוספת הבתים הללו יתקבלו בעוד מקומות. שזה בא לפענח את הפיוט, כי השיר לעוד מקומות. יש פה עניין גדול, מפני שבת. הנני מקווה שיתפרסם אמן. עכ"ד.

ו. נעימת קריאת "מזמור שיר ליום השבת"

מנהג החבאנים לומר את "מזמור שיר ליום השבת" כנגינת המזמורים "אשרי האיש" "למה רגשו גוים" ו"הללויה הללו אל בקדשו" שאומרים בחגים.



כתב מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א בהלכות תלמוד תורה בשלחן ערוך המקוצר סי' קס"ד ס"ק ס"ב, האיר השם יתברך את עיני בהשערה הנראית נכונה שנגינתו העיקרית של מזמור שיר ליום השבת מקדם היתה כמו אשרי האיש ולמה רגשו והללויה הללו אל בקדשו, שכל אלה היו בדורותם מזמורי פתיחה לערבית של-שבת ויום טוב. והארכתי	על זה בס"ד בנפלאות מתורתך על הפטרת וישב בפסוק רק אתכם ידעתי עכ"ל. וכפי שנמצא כך בתכלאל קדמון מזמור ליום השבת ואחריו בסמוך מובא מזמור הללויה הללו אל בקדשו, מחזק את הקשר בין מזמורים אלה שיש לאומרם באותה נגינה.
---	--

יישוב מנהג האומרים את "מזמור שיר ליום השבת" בנעימת המשנה ולא בנעימת הזמירות כפי שאומרים בשבת בבוקר, עיין בדברי מו"ר הגר"י רצאבי שליט"א בשיעורים שנמסרו במוצש"ק ויצא ובמוצש"ק בשלח ה'תשפ"ו, ובספרו נפלאות מתורתך (עודנו בכתובים) הפטרת וישב, גבי פסוק "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה".

ז. פרקי אבות, הוספת פרק ששי העתק שני ופרק שביעי

בפרקי אבות מלבד החמשה פרקי המשנה ופרק ששי שהיא ברייתא הנקראת קניין תורה, הידועים והמפורסמים לכול, ישנם שני פרקים נוספים פרק ששי העתק שני וכן פרק שביעי.

שני פרקים אלה ידועים ונפוצים אצל יהודי קהילת קודש חבאן בכל הקהילה וכן הודפס בתכלאל "עטרת זקנים", ולמעשה הם היחידים שמצוי בידיהם ומפורסם בכל הקהילה, ובשאר קהילות קודש תימן לא נתפשטו לקרותם כלל, עד שהפיץ מו"ר הגר"י רצאבי שליט"א בהוצאה חדשה בשנת ה'תשנ"ז ספר "פרקי אבות" עם פירושו היקר והנפלא הנקרא בשם "מילי דאבות" ובתוספת שני הפרקים המוזכרים לעיל.



בהקדמת מרן הגאון הרב יצחק רצאבי שליט"א בספר "פרקי אבות" המוזכר לעיל במבוא הספר – בית אב אות ג' ד"ה שני, כותב הרב ששני פרקים אלו הוקבעו ע"י כבוד גדולת וקדושת מהר"ר יצחק ונה זצוק"ל בתכלאל שלו כתיבת יד קודשו משנת ה'ת"ה ליצירה^[א].

כמו כן כתב מו"ר הגר"י רצאבי שליט"א שם ד"ה הפרק השביעי, פרק זה לא נמצא אלא במקצת מההעתקות של תכלאל מהר"י ונה וכו' ואנשי חבאן שנהגו לקרוא פרק זה גם בחו"ל מפני שצירפוהו לקרותו בשבת אחת עם הפרק השישי העתק שני.

וכן שם בד"ה האמת, כותב הרב, שני פרקים אלו לא נתפשטו לקרותם בכל תפוצות ישראל חוץ מיהודי חבאן שהמשיכו במנהג זה, על פי התכאליל שבידיהם וגם בזמנינו

[א] בפתיחת פירושו של מהר"י מביא את דברי ספר תיקון יששכר שפרק זה נועד לבני

ארץ ישראל בזמן שיחול יום ראשון של-פסח בשבת אז יהיו שבע שבתות בין פסח לעצרת משא"כ לבני חוצה לארץ שהשבת הראשונה היא שמיני של-פסח עכ"ד.

אמנם כיום היות ופרק שביעי של פרקי אבות אינו נפוץ בידי רבים מהציבור, ובזמנים שיהיו שבע שבתות בין פסח לעצרת אין הציבור קוראים פרקי אבות בשבת השביעית. ככל הנראה מפני שהשבת השביעית תמיד תחול בערב חג השבועות, ועקב שינויי הסדרים והזמנים בשבת זו לא הרגישו כ"כ בהעדר הלימוד בפרקי אבות. והרי שבת זו היא בכלל השבתות שבין פסח לעצרת אשר בהם תיקנו חכמינו קדמונינו לקרוא פרקי אבות, וראה אחד הטעמים שמנה מהרי"ץ (עץ חיים ח"א עמ' ק"צ) לקריאת פרקי אבות, בזה הלשון "לפי שבעצרת ניתנה תורה והלומד תורה צריך לידע תחילה דרך לימודה והיאך יתנהג בה אחר לימודה לכן תיקנו ללמדה קודם עצרת כדי שיהא מוכן לקבל התורה בלב שלם ולהתנהג בה כדת וכשורה כי לעולם יש התחדשות קצת מן המציאות הראשון" עכ"ד.

נראה שיש מקום לעיין אם צריך לעורר להשתדל לקרוא פרק שביעי דפרקי אבות גם בשבת זו. וגם אם אין בידם הפרק השביעי נכון שיחזרו ויקראו את הפרק הראשון או פרק אחר כרצונם.

ח. אפיית מצות מצוה

מנהג קהילת קודש חבאן באפיית מצות מצוה, לומר בתחילת הלישה "משומר לא יחמיץ" וחבירו עונה "לא יחמיץ משומר", כלומר שהמשומר "המים שלנו" לא יחמיץ את העיסה, ובוזה שומרים גם לשם מצוה.



לפי שיטת הרי"ף והרמב"ם הפסוק (שמות י"ב י"ז) "ושמרתם את המצות" מלמד שצריך שמירה אפילו בחשש רחוק ואין צריך להוציא זאת בשפתיים או לכוון על כך בהדיא, רק סתמא לשמה קאי (עיין שולחן המקוצר סי' פ"ז הערה ו'), אמנם לפי שיטת רש"י הפסוק "ושמרתם את המצות" מלמד שצריך לומר בשעת אפיית המצות "לשם מצת מצוה"^[א]. יהודי חבאן החמירו כשיטת רש"י "מהיות טוב", ונראה שנהגו חומרא זו, שכן לדעת רש"י אם הכין מצות לחול המועד לא יוצאים בהם ידי חובה בליל הסדר משא"כ לדעת הרי"ף והרמב"ם.

חכמי תימן הקדמונים כתבו כך במפורש, כבר לפני 600-700 שנה, תילוש ותאפה לשם מצה, שיתכוון בה לאכלה וכו'. ממילא זה רק ענין של כוונה.

הענין של עשיית המצות לשמה. כידוע, בדור שעבר, האמהות שלנו לא נהגו לומר לשם מצת מצוה. כשעשו את המצות שמרו מכל חימוץ אבל לא אמרו במלים לשם מצת מצוה. היום טוב שמחמירים, כל חומרא טובה ורצויה, אבל הם לא נהגו לומר לשם מצת מצוה. אם היו סוברים חכמי הדור שצריכים להגיד לשם מצת מצוה, היו מנהיגים אותן להגיד.

דברי מרן הגאון הרב יצחק רצאבי שליט"א (מעובד מתוך השיעור השבועי מוצש"ק צו ה'תש"ע).

אצל החבאנים אומרים, 'משומר לא יחמיץ'. אני חושב שהנוסח של החבאנים טוב. אחד אומר 'משומר לא

[א] עיין דעת פוסקים שהביא המשנ"ב סי' ת"ס סק"ג, וביאור הלכה ד"ה וקטן, ושער הציון אות ג' וד'.

יחמיץ', והשני עונה 'לא יחמיץ משומר'. לא אמרו לשם מצת מצוה, אין פה משהו לעשות 'לשם', אלא משומר לא יחמיץ, דהיינו להקפיד על השמירה. החבאנים שומרים על הרבה מנהגים של קדמונים. בכל אופן זה ממש נראה, לומר משומר לא יחמיץ, ובזה אנחנו שומרים לשם מצה. וכן נראה שכשאומרים שהעשיה לשם מצת מצוה, ק"ו ששומרים את זה לשם מצוה. ראשית אנו סוברים שלא צריך להגיד, מצד הדין לא חייבים לומר, אין זכר בשו"ע וברמב"ם לכך שצריך להגיד. המנהג שעשו אבותינו הוא כדת וכדין. אבל לכתחילה טוב לומר. אפילו שאבותינו ואמותינו לא נהגו להגיד, אבל טוב להגיד את שתי הנוסחאות, גם 'לשם מצת מצוה' וגם 'משומר לא יחמיץ'. חושבני שכך זה מדגיש את העניין של השמירה, משומר לא יחמיץ. בכל אופן גם לשם מצת מצוה, זה טוב, עכ"ד.

ט. ערבית דליל יום טוב ראשון דפסח

מנהג יהודי חבאן שלא אומרים הלל כלל בתפילת ערבית דליל יום טוב של פסח והוא המנהג הקדמון של יהדות תימן. מנהג זה נשתמר גם בארץ ישראל בכל בתי הכנסת של יהודי חבאן, אעפ"י שרובם ככולם של בתי הכנסת בישראל קוראים את ההלל בתפילת ערבית דפסח.



כתב מהרי"ץ בעץ חיים סדר ערבית דפסח דף ז' ע"א ד"ה דע. וז"ל, דע שנהגו עתה לקרות את ההלל בביהכ"נ וכו'. המנהג הקדמון לא היו קוראים ההלל בביהכ"נ כלל וכן תמצא שלא נזכר ברמב"ם וגם הרמ"א כן העיד על מנהג מקומו שאין קורין אותו (סי' תפ"ז ס"ד), וכן הרשב"ץ בספרו שהוא ספרדי העיד שלא נהגו לקרותו ועכשיו מקרוב כמו ל"ה שנים נתפשט כאן בכל בתי הכנסיות לקרותו ע"פ הש"ע והטור ז"ל, עכ"ד.

וכן כתב מרן הגאון הרב יצחק רצאבי שליט"א בשולחן המקוצר שבת סי' ע"ח סוף סעיף ו', ויש מהבולדי שאינם נוהגים לקרותו אז כלל והוא המנהג הקדמון. וכן באגדתא דפסחא גאולת ישראל עמ' מ"ד כתב מו"ר הגר"י רצאבי שליט"א שלא נזכר בתכאליל קריאת ההלל בתפילת ערבית. **ובשו"ת** פעולת צדיק ח"ג סי' רע"ו דן מהרי"ץ בענין קריאת ההלל בליל פסח בביהכ"נ. וכתב בד"ה זכינו וז"ל, זכינו לדין דאין לקריאת ההלל בביהכ"נ שום רמז מתנא או אמורא, וגם בתלמוד לא נזכר רמז לזה, ולכן תראה שלא נזכר זה לא בהרי"ף ולא בהרמב"ם וכו' ומסיים ואין אנו אומרים בלילה בביהכ"נ הלל כלל ע"כ.

ובד"ה אשר, כתב מהרי"ץ, אע"פ שראיתי הרבה מהקהילות כאן הנהיגו עצמן לומר ההלל בביהכ"נ בברכה, אנכי לא כן עמדי וכו', וכן ראיתי בספר המזרחי פירוש מהראשונים על קצת מסכתות מהגמרא, וכתב שם בפירוש שאין לומר הלל בביהכ"נ, שלא נתקן ההלל אלא בסדר ההגדה לבד עכ"ל.

י. תוספת פיוטים בשביעי של פסח ובשבועות,

ופיוטי ההקפות עם ס"ת

מנהג ק"ק חבאן להוסיף בשביעי של פסח פיוט "אשר גילה חכמה ליעקב" לפני הוצאת ס"ת שני, ובחג השבועות נהגו לומר את הפיוט "אשר נגלה למשה בסיני" לפני פיוטי ההקפות. ומסמיכים את הפיוט לסיום הקריאה בספר התורה.

כמו כן מנהג החבאנים בחג השבועות להקיף עם ספרי התורה כמו בשמחת תורה ולומר מקצת מפיוטי ההקפות.



בספר "אור הנר" ח"א עמ' פ"א ד"ה ועוד, להרנב"ן הגאון הצדיק הרה"ג נסים רצאבי זצ"ל (אביו של מו"ר הגר"י רצאבי שליט"א) אשר היה ראב"ד ומאריה דאתרא בקהילת קודש רצאבה ובסביבותיה. מובא ששני הפיוטים דלעיל נאמרו גם על ידי יהודי רצאבה עפ"י המנהג הקדום.

לשון מהרי"ן בספר פסקי מהרי"ן סוכה ולולב הלכות שמחת תורה בסוף סי' ט', ואחר שמשך נעמתו, בספר שני עד תכליתו, יתחיל לשיר בתחילתו אשר בגלל אבות וכו'. (ע"כ). ובבארות יצחק שם בס"ק ל"ו כותב מו"ר הגר"י רצאבי שליט"א, מנהגינו לומר הפיוטים כאן בשעת סיום התורה והתחלתה דבר בעתו מה טוב, דלא כמנהג שאר קהילות שאומ'

אחר ההפטרה. ומסיים הרב, והוא הדין והוא הטעם למנהג מקומות שאומ' פיוט "אשר גילה חכמה ליעקב" בשביעי של-פסח, שאומרו המשלים הקריאה וכמפורש בתכאליל שישנו בהם. וכן בשבועות פיוט "אשר נגלה למשה בסיני", ואמירת קדיש אחריו, עכ"ל. (ונהגו החבאנים שהחזן אומר את הפיוט לבדו).

ובענין מנהג ק"ק חבאן לומר גם בחג השבועות מקצת מהפיוטים של ההקפות בשמחת תורה, הוא מנהג שיש לו יסוד קדום. כפי אשר גילה לעיני מו"ר הגר"י רצאבי שליט"א שכן מובא בתכלאל של מהר"י ונה בסדר תפילת חג השבועות בסמוך לפיוט "אשר נגלה למשה

בסיני" האמור לעיל, בזה הלשון **ראה** להלן צילומי כת"י תכלאל של
 "ואומר הללויה והללויה, אשמחה מהר"י ונה מכתה"י אשר בידי
 בדודי אמרה איומה על זאת וגו'. מו"ר הגר"י רצאבי שליט"א.



צילום כת"י תכלאל של מהר"י ונה, פיוט מסדר תפילת שביעי של הפסח

ישבו בה תבין בטובתך לעני אלהים יי יתן אומר המגשרות צבא רב מלכי צבאות ידרון
 ידרון ונות בית תחלק שלל אם תשקבון בין שמים כנפי יונה בחמה בכספה ואבדותיה בידקדק
 חרוץ בקדש שדי מלכים בה תשלג בצלמון הר אלהים הה בשן הר בכנעם הר בשן לסיור
 תרצון הרים בכנעם הר חמד אלהים לטבתו את יא ישכן לצדח רכב אלהים רבותים אלהים
 שפאן יא בס סיני בקדש עלית למדום שבית שבי לקחת מתכות בארם ואף סודרים לשפן
 יה אלהים ברוך יא יום יום יעמם לנו האל ישועתינו סלה האל לנו אל למושעות ולאלהים לאמונת
 תוצאות אר אלהים ימוחץ האש איביו קדקד שער מותהלך בהשמיני אמר יא לובשן אשיב
 אשיב למנוולות ים למען תמוחץ רגלה בדם לשון בלבד מואניבים מנחה ראוי דליכותיה
 אלהים הליכות אלי מלכי בקדש קדמו שדים אחר כנעם בתוך עלמות תופפות במקרה בלות
 ברכו אלהים יא כמקור ישראל שם בגמין צעיר רודם שרי יהודה רמותם שרי גבולין שרי כנעני
 צוה אלהי עזיך עמה אלהים מעלות לכבוד כות בליק על ויטלם לך ויבילו מלכים שי קער
 חית קנה עדת אבירים בעבלי עמים מתרפס ברצי כסף בצר עמים קרבות יחבצו יאיתו השמעני
 ממי מצרים כוש תרץ ירו לאלהים מנעלות חרץ שירו לאלהים אמרו יא סלה לרובב בשכני שמי
 קדם הן יתן בקולו קול עוז יתנו עוז לאלהים על ישראל אצותו ועוזו בשחקים כורא אלהים מונקדשך
 אל ישראל הוא כותן עוז ותעצומות לעם ברוך אלהים ואהב אומרו אשרי האיש וגו' הללויה
 הללו אל בקדשו וגו' ועומד שז ומסדיר התפלה ב מרג אברהם ב מהיה המותים ב האל
 הקדוש אתה בחרתנו וברו לי עלבנו קדאת ותתן לנו יא אלהינו באהבה מועדים לשמחה הגוס
 ומומים לשמון את יום טוב מקרא קדש הזה את יום חג השבועות הזה זמן מית תורתנו באהבה
 זכר ליצאת מצרים אלהינו ואלי אבותינו יעלה יבא וכו' והשאנו וקדשנו רצה ומוריד
 נסים שלום ומברך מעריב ערבים עד סוכו ומתפללין כמו שהסדיר להם וכשגומר אומרו
 קדיש ובהרא ונמטרי והולכין לבתיהן ומקדשין קידוש היום כמו שביארכו בכסח ותמלת
 שחרית הבדכות והזמירות ויצד אור כחול עד גל ישראל ועומדין ומתפללין כתמלת ערבית וחנה
 שז ומתפלל בקול רם ומברך על ההלל וממור ומברך יהללוך ואומר קדיש התקבל ומוציא סת
 וקורין בנה בני אדם בחדש השלישי והמשלים השירה אומר כנסה לה
אשר נגלה למשה בסיני להנחיל תורת אלהים חיים ביום ה' שרשי
 השמייע בהר קולות ולפידים וענן כבוד גדול משה היה
 שהוציא קדוש עולמים כהלה אביו רמותו ראה וקולו שמע נפנים בפנים דבר
 עמו הרפין שמים והרעיש ארץ והודיע לבנים כי הוא אביהם לע עולם (רעשה

ציילום כת"י תכלאל של מהר"י ונה, פיוט מסדר תפילת חג השבועות

חרץ וההרים בלוי קדוה היות השדה וכל עוף כנף עינים מוכני הדעש טוב עולמיס
 השמיני כהר וקול רעש חוק עד מאד ירד משה ואמר לעמו הביטו וראו בני שכינה
 בכהן עומד על ראש ההר ואתם כבלה בתוך חופתה להר סיני עלה משה ירד להנחיל
 הורה אלהים חיים מושמיע למקום דבריו ישראל ולישראל דברי חקים נתן להם עשרת
 דברים מומחצם אש פולס חצובים סביבות ההר היה משה מושמיע להם דברי תורה עשו
 אכזבי ושמעו בקולי שהאזיננו מומצרים מביט עבדים פתחו מיהם כלם ואמרו כול
 אשר דבר יא כעשה וכשמע צהלו ושמחו וברעו לפניך בשביל פק"ם לא יהיה לך אלהים אחרים
 קדשו אותך על לא תשא ואמרו אשרינו בו זה מלכינו רנה ושמחה לבשו לכנף בתתך
 להם זכור ושמור שמרו בבר ועשו אותה יהיו לכם חיים מובים תהיה ידאה יא על מביכם
 לא תרצח ולא תאבה רצח וכן ענין בזה שתהיה לא תנאף ולא תאבה כואף שמח בחלקך
 תהיה עשיר לא תהנוג ולא תאבה הגב עדות שקר לא תענה באלהיך כי באמונה העולם
 קיים שני הדברים הלא לא תענוג כמשיך לא תחמוד ולא תהאזה ואמר משה להם
 אל תראו כי חיים הם לנוצחיים ולכל בשרו מרמא ובאמר כי ירבו יניף ייסימי כך
 שנות חיים ובאמר כי אורר ימים ושנות חיים ושלום יסימי כך בדרך כותן התורה ובאחר
 בכביאים חנון ואומר הללויה והללויה אשמוחה בדודי אמרה אימנה על לאה רבו
 ומחוד הספר למקומו ואינו אומר קדש ומוציא ספר שני וקורא בו המפטיר וביום הבכורים
 ומפטיר ויהי בשלשים שנה ותפלת כוונתה כמוסף הפסח עצמו מה ומחיה והא הקדוש
 אלה בחרתנו ומננו חכמים ואלה מוספי יום טוב מקרא קדש הזה יום חג השבועות
 הזה כעשה וקדש לבנו רבו מלך דהמו והשאינו וקדשנו רצה ומעורר ושים שלום וחומר
 שז ומתכלל בקול רם בזאת ברכת כהנים וכשבאמר אומר קדש ובתרא ונפטרו
 ותפלת כזכרזה והוא רחום תהלה לדוד וסדר היום ומזמור אותו היום ולדוד אביר
 ואומר קדש ועומד ומתכלל שבע ברכות כתפלת שחרית וחומר שז
 ומתכלל בקול רם ואומר קדש ובתרא וכפנוי וכסדר שעשה ביום ראשון עושה ביום שני
 וקרא ההלל ומבדק עליו לכנו ולאהרני ואומר קדש ומוציא קה וקורא בו כל הבכור ה בני אדם
 וקרא המפטיר וביום הבכורים בספר שני ויפטיר ויא בהיכל קדשו ואן אתפק יום תאני אלה
 עצת אסבת כל שך רכר אסבת ואן אתפק לעיד אחר יגיד והודיענו מי צלוה לליל ופי
 מברך אשר צדיל מי אתה חוכן ועל הכוס כמא ב"נא מי צלוה אלה פסח תם

צילום כת"י תכלאל של מהר"י ונה, פיוט מסדר תפילת חג השבועות
 ומפיוטי שמחת תורה שיש לומר בשבועות לפני הוצאת ספר שני

יא. "סדר עבודה" שביום הכיפורים

"סדר עבודה" שביום הכיפורים מנהג יהודי חבאן לומר "אזכירה סדר עבודה" וכו' ולא כמנהג המובא בסידורים שאומרים "ארוממך חזקי וחלקי" וכו'. מנהג זה מוזכר בתכלאל קדמוניות.



בעין חיים ח"ג עמ' צ"ב ע"ב, כותב בה בפרטות כסדרן וכן ראיתי בספר מהרי"ץ, ודע דבמקומינו כאן כתיבת יד למהר"ר שלמה אלמנזלי ז"ל ארץ התימן נוהגים היו מקדם לומר שכתב שבחרו בה להיותה בלשון משנה סדר עבודה להראב"ע ז"ל (אזכירה וסיים ואם שניהם כאחד טובים (ע"כ). סדר עבודה וכו') בדרך שיר ופיוט. **כמו** כן מודפס בסידור עין חיים ח"ג וכשנתגלה להם סדר עבודה זו (ארוממך חזקי וחלקי וכו') בחרו בה להיותה בלשון משנה ומעשה היום כתובים גם סדר עבודה "אזכירה סדר עבודה" שחיבר הרב אברהם אבן עזרא זצוק"ל.

יב. עטיפת הראש כל שבועת ימי האבל

בשבועת ימי האבל, מנהג יהודי חבאן לעטוף את הראש כל ימי השבעה הן הגברים והן הנשים. האבלים הגברים עוטפים את ראשם ומקצת גופם בטלית מצוייצת, והנשים עוטפות ראשן בסדין לבן בנוסף לכיסוי הראש שבכל יום. כך נהגו עד הדורות האחרונים.



כותב מרן הגאון הרב יצחק רצאבי שליט"א ביו"ד תורה ומצוות סימן ק"צ הערה ג'. יש מקומות בתימן (כגון ע"ת צנעא) שגם הנשים עטפו הרדיד על מטפחות ראשן (בימי השבעה), והוא בגד מעין הצעיף כעת כאן (שעוטפים סביב הצואר בימות הקור) אלא שהוא רחב יותר ממנו, ומנהג חבאן שהנשים עוטפות ראשן בסדין לבן, והוא מיוחד דוקא לאבילות (העטיפה באופן זה מיוחדת רק לימי השבעה).

וכן הרב כותב (שם) שמנהג חבאן שהנשים עוטפות את ראשן אפילו בשבת בימי השבעה הוא כדעת הרמב"ם פרק י' הל"א שסובר שעטיפת הראש נוהג גם בשבת.

וכותב הרב על המקומות שלא נהגו הנשים לשנות בעטיפתן,

כאן המקום לציין לשבח את המנהג גמילות החסדים אשר נהגו הנשים במושב ברכת להכין בביתם ולהביא לבית האבלים את סעודות הצהריים והערב בכל יום משבעת ימי האבל לפי חלוקה מראש, כל שכונת בתים מכינה ליום אחד. מנהג זה קיים גם כיום, בקרב בני הדור השני והדור השלישי, אשר ממשיכים ומקיימים את מצות גמילות החסדים.

יג. הזכרת נגידי תימן בסדר המספדות

נְהַגְנוּ יהודי חבאן להזכיר את נגידי ארץ תימן במספדות הנאמרים בכל יום בבית האבלים. שכן אלה החכמים אשר חזו עיניהם. החזיקו להם טובה וכללו אותם בתפילות ההספד שחותמים בו בכל יום מימי השבעה, ומוסיפים בזה הלשון, ולכבוד גדולת נגידנו חלפון וכל אחיו, וכבוד נגידנו שמריה בן דוד, ולאחינו הנאסף עמהון וכו' קודשא בריך הוא ימחול לחוביהון וכו' וישים בגן עדן חלקיהון, ועם צדיקים גורליהון וכו'.



מחזיקים טובה לנגידים אשר היו חלפון היה נגיד ארץ תימן בזמן שליחים נאמנים של ראש הרמב"ם. אביו היה האלוף והנגיד שר הגולה אשר מקום מושבו בבבל היה, השרים ראש הקהילות רבי מצ'מון בן הנגידים היו החוליה המקשרת בין שר הקהילות הנגיד רבי יפת בן בנאדר ראש הגולה ליהודי הגולה בכל זל"ה. כמוכא בגליון "כתרי תורה" פרשת אלה תולדות נח ה'תשפ"ו (יוצא מושבותיהם).

הנגיד היה ממונה מן ראשי גלויות לאור ע"י הרב אביחי שרעבי הי"ו, ומן ראשי הישיבות על כל ובו הביאו גם מכתבים של מוהר"ר ישראל ונאמן השליטים אשר הן חלפון בן מצ'מון בלשונו העשירה במדינת הים ואשר הם במדבר. מוהר"ר מתוך האגרות שנשתמרו בגניזת קהיר.

יד. ענין אמירת י"ג מידות כל פסוק בנפרד, עם התרגום

מנהג יהודי חבאן לומר את י"ג המידות בתפילה ובסליחות, כל פסוק בנפרד ואחריו התרגום, אומרים את הפסוק ויעבור ד' וכו' והתרגום ואעבר ד' וכו' ואחריו אומ' את הפסוק נוצר חסד וכו' והתרגום נטיר טיבו וכו'.



בתכאליל קדמוניות עד לפני 350 המנהג אשר יהודי חבאן אוחזים בו שנה מובא שלוש עשרה מידות כל פסוק בנפרד, עם התרגום. **צילומי** כתבי יד להלן, באדיבות וראה להלן צילומים מסידורי תפילה עתיקי יומין אשר מעידים על יסודות המנהג לומר את שלוש עשרה המידות, כל פסוק בנפרד עם תרגומו, כפי

עד היום. **צילומי** כתבי יד להלן, באדיבות וראה להלן צילומים מסידורי תפילה עתיקי יומין אשר מעידים על יסודות המנהג לומר את שלוש עשרה המידות, כל פסוק בנפרד עם תרגומו, כפי

סדור רב סעדיה גאון

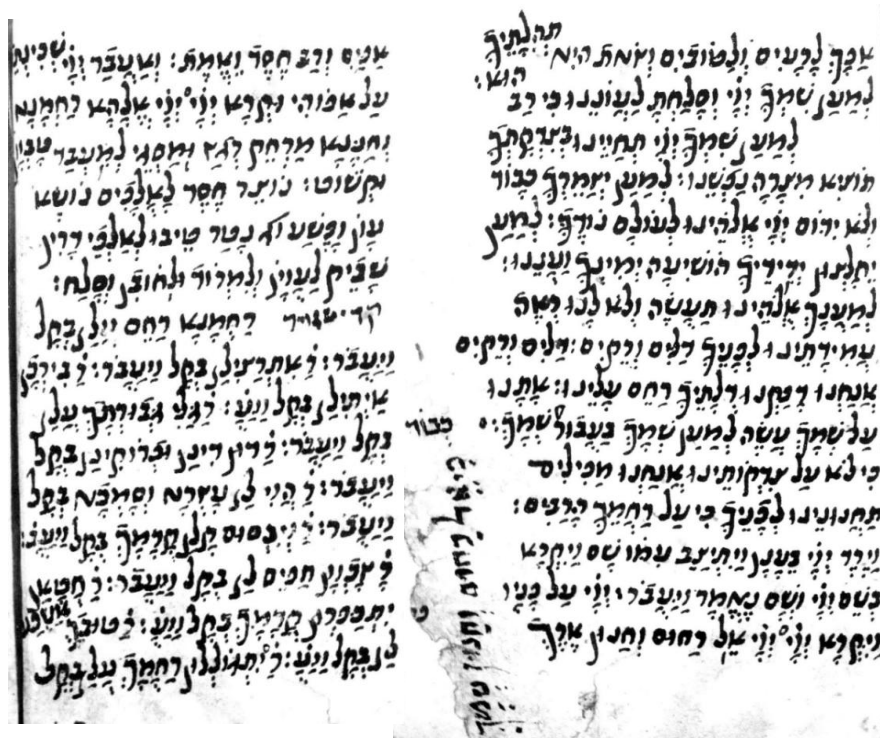
שמו

רמא. ב אל תעובנו יי אלהינו אל תרחק ממנו. אל תרחק ממנו כי צרה קרובה כי אין עזור. אל חסתר פניך ממנו כי צר לנו מהר עננו. אל תשליכנו מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממנו. אל תתן לחית נפש תורך חית ענייך אל תשכח לנצח. אל ישוב דך נכלם עני ואביון יהללו שמך. דרכך אלהינו להאריך אפך לרעים ולטובים וזאת היא תהלתך. למען שמך יי וסלחת לעוננו כי רב הוא. למען שמך יי תחיינו בצדקתך תוציא מצרה נפשנו. למען יומרך כבוד ולא ידום יי אלהינו לעולם נודך. למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך ועננו. למען אלהינו תעשה ולא לנו ראה עמידתנו לפניך דלים ורקים. דלים ורקים אנחנו דפקנו דלתיך עננו. אתאנו על שמך עשה למען שמך בעבור שמך כי אל רחום וחנון שמך. כי לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמך הרבים. ויעבור יי על פניו ויקרא יי אל / ¹⁰ רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת **ואעבר** שכינתיה על אפוהי וקרא יי אל אלהא רחמנא וחננא מרחיק רגז ומסגי למעבד טבוון וקשוט. נוצר חסד לאלפים נושא עון ופושע וחטאה ונקא נטר טיבו לאלפי דרין שביק לעוין ולמרוד ולחובין וסלח.

סידור רב סעדיה גאון, צילום מאוצר החכמה

**צילום תכלאל כת"י משנת ה'ש של רבינו אביגד בן דוד (מעתיק תאג חבשוש)
בן בניה הסופר (אשר מחרי"ץ מכנהו מרנא בניה)**

בן בניה הסופר (אשר מחרי"ץ מכנהו מרנא פניה)



צילום כתיבת יד של יהודי פרם, מלפני 600 שנה

מאמרים משערי יצחק

בירור המנהג הקדמון להנמיך הקול
בקריאת פסוקי ויסע ויבוא ויט, והמקור לזה.

מהשיעור השבועי של מרן הגאון הרב יצחק רצאבי שליט"א
מוצש"ק חול המועד פסח ה'תש"ע ומוצש"ק שמיני ה'תש"ע

לכבוד הציבור, אגיד לכם דבר מעניין. יש איזה מנהג, שאולי נשתכח, ואני חושב שבעזרת ה' יתברך אנחנו צריכים להחזיר אותו. כך נראה לי. יש דבר שכותבים אותו חכמי תימן הקדמונים, בנוגע לשביעי של פסח, וכן לפרשת בשלח. כותב אותו בעל מדרש הביאור וגם בעל אור האפילה. ויש לנו גם חידוש בנושא הזה. נאמר לכם את העניין, ומי שמכיר את המנהג הזה שיגיד לי. בדרך כלל לא פגשתי את המנהג הזה.

בעל מדרש הביאור, ר' סעדיה בן דוד דמארי, ויש אומרים תעזי, כותב את המנהג הזה, שכשקוראים את הפסוקים ויסע מלאך האלד'ים ההולך לפני מחנה ישראל וגו', קוראים את הפסוקים הללו בקול נמוך. משהו שמע את המנהג הזה? לא שמעתם. חכו, לאט לאט אנחנו נברר את זה.

כותב רבינו סעדיה בן דוד בספר מדרש הביאור פרשת בשלח, **אותו** דבר כותב בעל מדרש נור אלצ'לאם (אור האפילה), אבל

למה אומרים פסוקי ויסע מלאך האלד'ים בקול נמוך? אמרו חכמים זכרונם לברכה לפי שיש בו שם בן ע"ב אותיות בתחבולות, והוא מתחילת ויסע ומסוף ויבא ומתחילת ויט. הרי כידוע יש שבעים ושנים אותיות בשמו של הקב"ה. בשם הקדוש שבו בקע משה רבינו את הים. השם הקדוש הזה, יוצא מהפסוקים האלה ויסע ויבא ויט, אבל בתחבולות, לא ישר. דהיינו, לוקחים את האות הראשונה מהפסוק ויסע, את האות האחרונה מהפסוק השני ויבא, סוף הפסוק השני הוא 'את הלילה', לוקחים את האות ה', ומהפסוק השלישי את האות הראשונה של 'ויט' משה את ידו על הים, יוצא ו' ה' ו'. אח"כ המלה השניה זה י' ל' י'. ויסע, י' האות השניה, אח"כ הלילה לוקחים את ל', ואחרי כן ויט, יש את האות י'. וכך על זה הדרך. כך כותב בעל מדרש הביאור.

הוא אומר הסבר אחר. כותב אור האפילה, נהגו האנשים להנמיך קולם בשלשת הפסוקים הללו בעת הקריאה בספר תורה. שהמתקן הראשון יאמר, שיש בפסוקים הללו סוד מן הסודות. דהיינו, מי שתיקן את זה, הוא לא אמר מי תיקן אבל המתקן הראשון יאמר, כנראה שהוא יפרש ככה, שיש פה סוד. כי הענן שכתוב פה זה הענן הנזכר במקומות הנבואה, והמלאך שנזכר כאן זה השכל הנבדל, וזה יפה ונפלא. או אולי שהוא יאמר כי זה דבר נסתר כלומר נס.

מה שהוא כותב פה שהמלאך הוא השכל הנבדל, ידוע שלמלה מלאך יש לפחות ארבעה פירושים. כתוב, 'וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים'. משה רבינו גם נקרא מלאך. מלאך דהיינו שליח. נביא גם נקרא מלאך, 'ויעל מלאך ה' מן הגלגל'. אם כן המלה מלאך, לא מחייב שהכוונה לדבר שהוא ממוצע בין הקב"ה לבינו. היינו יכולים לפרש, והרלב"ג כך מפרש, ויסע מלאך האלד"ם, זה משה רבינו. במקום שילך בהתחלה הוא הלך בסוף, מראה להם על ביטחון, על גבורה, שהוא לא מפחד מהמצרים. לכן היה הולך בין המצרים לבין בני ישראל.

בכל אופן כך כותבים שניים מחכמי תימן. מדרש הביאור לפני בערך שש מאות שנה, ואור האפילה מאה

שנה לפניו, אומרים שהמנהג הוא, לומר את הפסוקים הללו בקול נמוך. ונותנים שני הסברים. בעל מדרש הביאור אומר שיש פה ענין של שם בן ע"ב, וכנראה שהכוונה היא לעזור כי זה דבר של סוד, כמו שאחז"ל (חגיגה י"ד ע"א), 'ונכון לחש' אלו סתרי תורה שנמסרים בלחשה. לא נאמרים בפרהסיא אלא בלחש. ובעל אור האפילה אומר את הטעם, כנראה מעצמו, שהכוונה פה לרמוז, שלא תבין שהפסוקים האלו כפשוטם, שענן לקח אותם כמו שהיו שבעת ענני כבוד. אלא מה שרמוז פה, בא להגיד שהענן הזה הוא סוד. אל תחשוב שזהו ענן רגיל, כמו עננים שמורידים גשם.

עד היום, בדרך כלל בכל הספרים שהביאו את הדבר, וראיתי לפחות בשלשה ספרים, כולם אומרים שהמנהג הזה נשתכח. לדבריהם המנהג הזה היה בתימן בימי קדם, ועכשיו בזמנינו לא נשמע המנהג הזה בשום מקום.

מנהג ק"ק חבאן להגביה הקול במלים "ויבקעו המים" ומציאת טעם למנהגם.

לפני כמה שבועות, בחודש אדר, באו אצלי אנשים לרגל הוצאת הסידור של החבאנים. ופתאום הם אומרים לי שיש להם את המנהג הזה, והוא קיים אצלם עד היום. אשרינו מה טוב חלקנו. לא ידענו, חשבנו שכבר

נשכח הדבר הזה, שנעלם וכבר לא קיים. אבל אם אצל החבאנים זה עוד קיים, התחלתי לחשוב שאולי כדאי שגם אנחנו ניקח את זה. אבל הם אמרו לי עוד חידוש. הם נוהגים כך, כשמגיעים לפסוק 'ויסע' מנמיכים את הקול, גם ב'ויבא בין מחנה מצרים' מורידים את הקול, בפסוק 'ויט משה' גם מנמיכים, ודרך אגב לא רק הקורא אלא גם המתרגם, המתורגמן גם מנמיך את הקול, וזו ההלכה, כי המתורגמן אסור לו להגביה את קולו יותר מהקורא, זו גמרא מפורשת בברכות דף נ"ה וברמב"ם ובשלחן ערוך. בכל אופן, עכשיו כשהגיע בסוף הפסוק למלים 'ויבקעו המים', הקורא אומר בקול רם. להרים את הקול לא הזכירו חכמי תימן הקדמונים. אצלם הכל היה בקול נמוך. פה לפי מנהג החבאנים, ב'ויבקעו המים' הוא אומר בקול רם, ואחר כך חוזרים לקול הרגיל.

חושבני, שיש פה בעצם דבר מאד מעניין. המנהג הזה נשמר אצלם, והם לא ידעו בעבר מה המקור לזה. מאידך אצלנו המנהג נשתכח. למה נשתכח המנהג? כנראה מפני שלפעמים מישחו קורא בספר תורה, מנמיך פתאום את הקול. סתם מנמיך בדרך קריאה. ממילא לא שמו לב שפה בכוונה הנמיכו את הקול. אבל הסיבה שאצלם המנהג נשמר, הוא דווקא

בגלל זה, שעושים את הכל נמוך, וב'ויבקעו המים' אומרים בקול רם. ממילא יש פה איזה משהו שמורגש וניכר.

ונלענ"ד שמנהגם של ישראל תורה הוא. לא לחנם הם אומרים

בקול רם ב'ויבקעו המים'. יש לזה מקור במכילתא. ויבקעו המים אומרים חז"ל שלא נבקעו רק מי ים סוף, אלא כל המים שבעולם נבקעו. אפילו מים שבצלוחיות, הקב"ה בקע, כדי שהנס הזה יתפרסם בכל העולם. כל מי שהיה לו אפילו צלחת מים, כוס מים, נבקע. כדי שכל העולם ישתומם מה קרה, וחקרו עד שנודע להם על קריאת ים סוף, והיה קידוש ה' גדול בכל קצוי תבל. חז"ל מדייקים זאת ממה שכתוב ויבקעו המים ולא כתוב ויבקע הים, דהיינו, שנבקעו כל המים שבעולם. וכן הוא אומר, זורמו מים עבות קול נתנו שחקים, אלו מים העליונים, [אף חצציר יתהלכו, אלו מים התחתונים, וכתיב] תהום אל תהום קורא, חז"ל אומרים שהיה קול גדול. ראיתי אח"כ בעוד מפרשים, מובא במעם לועז, שכשנבקע הים היה קול חזק שהרעיש את כל העולם. עכשיו מובן למה ב'ויבקעו המים' הם אומרים בקול רם. גם בפרשת בשלח וגם בשביעי של פסח. כתוב שם כך, קולו של ים

אבל תראו, לא אלמן ישראל. אם נלך לקצה אחר, מצאתי בספר סדר טרויש, טרויש זה בצרפת, העיר של רש"י, תראו מה שם כתוב, הוא אומר את המנהג שלהם, אין להפריד פסוקי ויסע ויבא ויט זה מזה, כי שם המפורש יוצא משלשתם. וראיתי קוראים אותם בקול רם בניגון באורך כמו עשרת הדברות. אצלם היה המנהג בדיוק הפוך. אצלנו קוראים בקול נמוך, ואצלם בקול רם. כנראה עשו פשרה, חלק בקול רם חלק בקול נמוך. או שלא זכרו, אז עשו בקול רם.

בכל אופן רואים שיש בתפוצות ישראל זכר ושריד למנהג הזה. גם בספרים אחרים, בספר שלחן הקריאה, הוא אומר שיש מקומות שנוהגים לעמוד בפסוקים האלה. ויש כאלו שמוכרים את המברך הזה. בקיצור, ייחסו חשיבות מיוחדת לכך. **אם** כן, הדברים האלו לא נשתכחו, וכיון שקדמונינו כתבו אותם ונתנו בזה רמזים, אני חושב שכדאי ונכון וראוי לנהוג אותו. בבחינת אין קפידא. אז מה אם יקראו אותם בקול נמוך? זה משנה? הדבר לא משנה כלום.

אני מקבל האמת ממי שאמרה. לא משנה לי מה נהגו פה ומה נהגו שם, הדבר שנראה מבוסס מקדמונים,

כשנבקע היה חזק כל כך, כי היתה סערה גדולה כל כך, הים היה נוהם כנהמת הארי בקצפו, עד שבשרם נעשה חידודין חידודין, לכן נאמר שמעו עמים ירגזון.

בכל אופן, כששמעתי זאת מהם, אמרתי אשריהם ישראל. השבוע ביום חמישי פגשתי את מארי שלמה שְׁרִי, ודיברנו דברי תורה. מיד שהזכרתי לו, ויסע ויבוא ויט, הוא אמר לי, אתה יודע? זקני היה אומר, שכשמגיעים למברך הזה, שיש בו את הפסוקים האלו, לא קוראים אותו אנשים סתם, הוא היה מכבד רק אדם מיוחד שיקרא את המברך הזה, ושיגיד ויסע ויבא ויט בקול נמוך. השתוממתי. אמרתי לו תשמע, אני מתפלא. אם כן המנהג הזה ממש לא השתכח. הוא בא ממחוז בצפון תימן ממקום שנקרא צ'ולימה, ליד מהאצר, והוא אומר, שאצלם כך נהגו. ושסבו כך היה אומר, שצריך להעמיד אדם נכבד מתוך הקהל שיעלה למברך הזה, ושיאמר את הפסוקים האלו בקול נמוך. אמרתי לו, מה עם ויבקעו המים? אמר לי שאצלם זה ממשיך בקול נמוך. דהיינו לא כמו החבאנים שאומר ויבקעו המים בקול גבוה. חכמי תימן לא הזכירו זאת. כנראה מה שחבאנים נוהגים, יש להם מקור אחר שעוד לא גילינו, עוד לא ידוע לנו.

ואין בו שום גריעותא, הוא דבר טוב ואפשר לקבל אותו. כמובן תמיד צריך שיקול דעת, אי אפשר לעשות כללים. אבל פה, זה נראה דבר טוב. לקרוא את פסוקי ויסע ויבא ויט, בקול נמוך. הבאנו מה שחכמי תימן כותבים, ששלושה פסוקים אלו, קוראים בכל נמוך עד הסוף. והבאנו את מנהגם של החבאנים, שיש להם מנהג מיוחד, כשמגיעים ל'ויבקעו המים', אומרים בקול רם. גם המתרגם מנמיך את הקול, ובסוף הפסוק אומר בקול רם. בפסוק הבא, חוזרים לקול רגיל. ואמרנו שבזכות זה המנהג נשאר אצלם. אצלנו המנהג הזה נשכח, כנראה בגלל שלפעמים הקורא מנמיך את הקול, עולה ויורד, לא שמו לב, לא התייחסו, ושכחו ממנהג זה. הספרים אור האפילה ומדרש הביאור לא היו במציאות כנראה, וזה נשכח.

הסברנו את מנהגם לומר בקול רם, בגלל שכתוב שבשעה שנבקעו המים, נבקעו כל מימות

שבעולם. וכתוב שהיה קול גדול וחזק שנשמע בכל העולם. הצעקה במלים האלו, ויבקעו המים, זה כנראה זכר לדבר.

בכל אופן, זה לא מחייב. לא אמרתי שצריך לעשות כמו החבאנים. החבאנים בודאי צריכים להמשיך במנהגם, זה ברור. זהו מנהג מצויין. יפה מאד, וגם יש לזה טעם נחמד. אבל מה שכתוב בספרי קדמונינו שהבאנו, הם אומרים שצריך לומר עד הסוף בקול נמוך. זה מה שהתכוונתי. דהיינו, אפשר לעשות אחד משתי המנהגים. מי שרוצה לומר ויבקעו המים בקול רם וחזק, אדרבה, טוב מאד. הלואי שיתקבל. אבל זה דבר שעלול לגרור מחלוקת ח"ו, עלול להיות שיהיו אנשים שלא יסכימו. יש אנשים שקשה להם לשנות מה שהם רגילים, ועלול להיות לזה התנגדות. ח"ו שלא יוצר מזה מחלוקת. אבל להנמיך עד סוף הפסוק, עד ויבקעו המים, זה נראה לי אמת.

הוספת הבית "יחדת עשר ספירות" בפיוט בר יוחאי ומעלתו

מהשיעור השבועי של מרן הגאון הרב יצחק רצאבי שליט"א
מוצש"ק שמיני ה'תש"ע, אמור ה'תש"ע, נשא ה'תש"ע

בפיוט בר יוחאי ישנם שני בתים "בר יוחאי סדרת עשר ספירות" תוספת לפיוט בר יוחאי שחיברם מארי יחיא אלצ'אהרי. יש הנוהגים לומר את הבתים האלה, החבאנים אומרים אותם, ויש עוד קהילות, שרעבים. יש כמה מקומות אומרים את הנוסח הזה. בסגנון הזה.

אנחנו פה בבית מדרש "פעולת צדיק" בני ברק, אומרים בית אחד "בר יוחאי יחדת עשר ספירות. מֵאֵין סוף, בחביון העוז נסתרות. סובלים את העולם, י"י בם להורות. וסוד המאורות יענו אשריך". לא כתוב במפורש מי חיבר את הפיוט הזה כנראה שרבינו שלמה בן יעקב הוא המחבר של הבית הזה.

הבית הזה מסביר ומגלה את המשמעות מה זה הפיוט בר יוחאי. אף אחד מהציבור הרגיל, לא מבין שרמוזים פה כל העשר ספירות. חכמי תימן מצאו פה מקום, אחרי שנגמר הבתים שסימנם שמעון לביא,

שמו של מחבר הפיוט, הוסיפו את הבית הזה כדי לפרש את הפיוט. להבין שכל בית רומז כנגד הספירות, כדי שייצא מהכח אל הפועל על ידי הבית הזה, ובתוספת זו מתפרש כל הפיוט, וב"ה שזה התקבל, כן ירבה וכן יפרוץ.

התאמצתי להבין מה הוא אומר, בר יוחאי יחדת עשר ספירות. יותר נכון, צריכים להבין, למה חכמי תימן הוסיפו בית, הרי בלכה דודי לא הוסיפו, למה פה בבר יוחאי הוסיפו, איזה עניין היה להם להוסיף. אלא הטעם הוא, שפיוט בר יוחאי מדבר על עשר ספירות, אבל זה לא מובן בכלל. שמן משחת קודש, נמשחת ממדת הקודש, למי ששומע את הפיוט לא מובן שמדובר על עשר ספירות. הרי כל תורת הקבלה, כל סודות התורה, בנוי על עשר ספירות. מהתחלה ועד הסוף. איך להסביר את ההנהגה של העולם, ואת התורה שבכתב, על פי עשר ספירות וכו', זו כל תורת הסוד כולה על רגל אחת.

הכל מובן על פי זה, כל הרמזים הולכים על פי הספירות. עכשיו,

מי שקורא את בר יוחאי לא מבין שמדובר על עשר ספירות, לכן רצו להדגיש, שאנשים יבינו, שכל הפיוט שקראת עכשיו מדבר על זה. לכן, אחרי שנגמרו כל העשר ספירות, הגענו לבית האחרון אור מופלא רום מעלה, שזה רומז לספירת הכתר שהיא העליונה, בסוף הוא בא ואומר בר יוחאי, יחדת עשר ספירות. מאין סוף, מתחיל מהכתר שזה אין סוף, בחביון העוז נסתר. סובלים את העולם, דהיינו, שהקב"ה מנהיג את העולם על ידיהם. כמו שכתוב בפתיחת אליהו, שבהם מנהיג את כל עלמין עלמא דאתגליא ועלמא דלא אתגליא. וסוד המאורות יענו אשריך, זה שנים לא הבנתי.

מהו סוד המאורות יענו אשריך. כל הזמן חיפשתי בספרים, מה זה סוד המאורות, ולא מצאתי. עד שהבנתי השבוע, אחרי שהתאמצתי, אמרתי כנראה הוא מתכוין שהספירות נקראים מאורות. הרי יש להם הרבה שמות, קוראים להם כתרים, קוראים להם בוצינין, קוראים להם רקיעים, יש הרבה שמות, כחמש-עשרה שמות. אחד מהשמות זה מאורות. הוא לא רצה לחזור על המלה ספירות, כי כבר התחיל יחדת עשר ספירות, לכן אמר מאורות. וסוד המאורות יענו אשריך,

דהיינו על מה שפענחת את הסוד של המאורות, יענו אשריך.

אספר לכם סייעתא דשמיא. בדידי הוה עובדא. הפיסקא, יחדת עשר ספירות, התקבלה. בכל אופן פה, בבית המדרש הזה, הנני מדבר על הבית שאנחנו מוסיפים בבר יוחאי, יחדת עשר ספירות, מאין סוף בחביון העוז וכו'. אני לא עושה ביקורים, גם לא בקברי צדיקים, בכלל לא מסתובב. אבל פעם הייתי במירון, בקבר של רשב"י זיע"א, התפללתי שם באופן מיוחד. אמרתי, בזכות רבי שמעון, יהי רצון מלפניך ה' וכו' שהבית הזה, יתקבל ויתפשט. וב"ה היתה סייעתא דשמיא וזה נכנס. דבר שהתקבל בציבור ללא עוררין. אם כי צריך יותר לפרסם אותו. זה לא בית שלי.

ואנחנו אומרים את זה קבוע כל שבת. הנני מקווה שיתפרסם לעוד מקומות. יש פה עניין גדול, מפני שזה בא לפענח את הפיוט, כי השיר הוא סתום וחתום, וכשאתה מוסיף את זה, הינך מוציא את השיר מן הכח אל הפועל. שזה בעצם מה שכל הפיוט בא להגיד. ה' יעזור שאמירת תוספת הבית הזה יתקבל בעוד מקומות. אמן.

עשינו הדפסה במדבקה מיוחדת לסידורים, כי זה בדיוק בסוף הדף בסידור תורת אבות שבו משתמשים לרוב, היה מקום, וזה נראה

ממש כמו חלק מהסידור. את 'אך ספירות, חשוב במיוחד להכניס את צדיקים', אי אפשר לעשות כך, כי זה הבית הזה.

באמצע הדף. אבל את אך צדיקים, כמוכן ח"ו שלא תהיה מזה כבר אומרים אנשים בעל פה, כי הנוסח מחלוקת. רק ציבור שמוכן מוכר לכולם מימות החול. בכל לקבל זאת בלב שלם, הדבר חשוב אופן, אנחנו משתדלים באופן מיוחד מאד. והמקב"ה יסייענו ויעזרנו על בעניין הבית הזה של יחדת עשר דבר כבוד שמו.

עניין "נפילת פנים" בשני וחמישי, והופפת "וידוי" ו"והוא רחום"

מהשיעור השבועי של מרן הגאון הרב יצחק רצאבי שליט"א

מוצש"ק משפטים ה'תש"ע

י"ט הרבה דברים שמהרי"ץ הנהיג, והתקבלו. כגון, עניין נפילת פנים בשני וחמישי מיד אחרי שמונה עשרה, המנהג הזה התקבל עפ"י מהרי"ץ. דהיינו, הדורות הראשונים לא נהגו לומר את התיקון והוא רחום, ולא את הוידוי. כמו שהחבאנים נוהגים עד היום. החבאנים עד היום לא נוהגים לומר, כי אצלם נשאר המנהג הישן.

י"ט הרבה דברים אצל החבאנים שהם כמו המנהג הקדמון. לא השתנו אצלם המנהגים בהרבה דברים, "וידוי" ו"והוא רחום" לא קיים אצלם עד היום, ובשני וחמישי התפילה כמעט כמו יום רגיל, מוציאים מיד ספר תורה. בתימן התקבל המנהג בערך לפני 350 שנה, לומר וידוי וגם והוא רחום. אבל אז הוא התקבל כמו אצל האשכנזים הליטאים, דהיינו שאומרים וידוי מיד אחרי שמונה עשרה, ותיקון והוא רחום, ואח"כ עשו נפילת פנים. בא מהרי"ץ וביטל את זה, ואמר שהמנהג הזה לא נכון, כי אתה מאחר את נפילת פנים שצריכה להיות לפני כן. והמנהג הזה, לפי מיטב ידיעתי, התקבל כיום אצל כל הבלדי. אבל לא מיד. בשלב ראשון זה היה בבית הכנסת שלו, והתלמידים שלו. מי שיראה יש הגהות על מהרי"ץ בכתב יד, ומזכירים שהתלמיד של מהרי"ץ ר' דוד רצאבי אומר כמוהו, ועוד כמה. אבל בסופו של דבר זה התקבל בכל בתי כנסת בלדי, וכולם נהגו כמו מהרי"ץ. אני חושב שבדור שלנו, זה התקבל אצל כולם. גם מקומות שבתימן היו בלדי ונהגו אחרת, בסופו של דבר בגלל הסידורים כבר הושפעו והדבר התקבל. וזו הוראה ופסק של מהרי"ץ, ע"פ מנהג הקדמונים. וכיוצא בזה בדברים אחרים.

חתימת הקונטרס

שירת ונעימת ה"הלל" בליל הסדר.

יסודות לקריאת ה"הלל" בליל הסדר בדרך שירה ובנעימה מיוחדת,
אשר נאה ללילה משומר זה.

כתב מרן הגאון הרב יצחק רצאבי שליט"א בעולת יצחק ח"ג סי' קמ"ט אות ה' (ד"ה אכן).
אכן מהרי"ץ סבירא ליה שהלל דליל פסח מיוחד באמירתו דרך שיר, שכן העלה בספרו עץ חיים סדר אגדתא דפסחא אומר ההלל בשיר ובנעימה, על שם "השיר יהיה לכם כליל התקדש החג" (ישעיה ל' כ"ט). ובפירושו שם העלה ממדרש שיר השירים רבה (פרשה ב') וז"ל, "השמיעני את קולך" זו קריאת ההלל בשיר ובנועם. בשעה שישראל קורין את ההלל, קולן עולה למרום. מְתָלָא אמר פסחא בביתא, וְהִלִּילָא מְתַבְרָא אִיגְרָא. ופירש הרב מתנות כהונה ז"ל וזה לשונו, כשאוכלין את הפסח ואומרים עליו ההלל, קולן עולה למרום ומשבר העליות והתקרות עכ"ל. ישמע חכם ויוסף לקח ע"כ.
ועוד הביא מו"ר הגר"י רצאבי שליט"א בעולת יצחק שם אות ד', הגר"י ז' מבריסק דייק מן האמור

בהגדה של פסח "בכל דור ודור חייב אדם לראות [להראות] את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" שיש בהלל שני דינים, ראשית בתורת הקריאה ועוד בתורת שירה על הניסים שבכל דור ודור, דהיינו על הניסים שלנו בעצמינו. וזהו שאמר בעל ההגדה בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים לפי-כך אנו חייבין להודות ולהלל וכו' ונאמר לפניו שירה חדשה [כפי נוסחתם] והיינו שעלינו לומר כאילו הנס קרה עכשיו, ועוד חדשה (ע"כ).

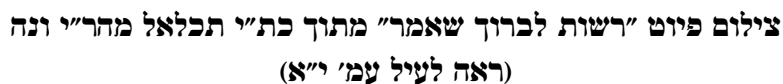
וסיים עלה בעל תשובות והנהגות שנראה כי בחיוב הלל מדין שירה. ויש לאומרו בשירה ובהתלהבות. וכן מצאתי להדיא במסכת סופרים. והובא בשולחן ערוך סוף סימן תפ"ז, בליל פסח בבית הכנסת גומרין הלל בציבור בנעימה ובברכה [כפי מנהגם], והא"י נעימה נראה שצריך לומר בשירה ובהתלהבות מרוב שמחה, וכל-שכן באמירת הלל

שבאמצע הסדר, יש להתלהב לשיר בקול נעים תהילה לאלהינו יתברך שמו, שזיכנו בלילה הזה להללו ולשבחו ולספר נפלאותיו. וזה מעיקר חובת הלילה, שאינו ככל קריאת ההלל, אלא כשירה כמשמעו. ומי שאמר בתורת קריאה ולא בהתלהבות ושמחה כשירה, לא יצא ידי חובת הלל זה. וראוי להזהיר כן וכו' יעו"ש ע"כ דברי הרב בעולת יצחק.

ומכל האמור לעיל נמצאנו למדים מהי החשיבות לקריאת ההלל בליל הסדר דרך שירה בניגון ובנעימה. דסבירא ליה למהרי"ץ שהלל דליל

פסח מיוחד באמירתו דרך שיר ובנעימה, ומה שמצינו שהלל בימים טובים ובחנוכה גם נקרא (בלשון) שירה כדאיתא בכמה מקומות בתלמוד רו"ה ל"ב: מגילה י"ד. ערכין י': וכן בפסחים צ"ה: אכן ההלל נקרא שירה, אמנם ההלל בליל פסח נזכר באופן יחודי וכלשון הגמ' במסכת פסחים (שם) על הפסוק בישעיה (ל', כ"ט) "השיר יהיה לכם כליל התקדש החג" דהיינו לילי פסחים לילה המקודש לחג טעון הלל, וכפירוש רש"י שם "כמו שאתם נוהגים לשורר בליל התקדש חג ואין לך לילי חג להטעין שירה חוץ מלילי פסחים על אכילתו".





(ראה לעיל עמ' י"א)

